

فاطمه زهرا علیها السلام

گواه جاودان غدیر و محور وحدت امت

حجت‌الاسلام والمسلمین امیرعلی حسنلو

نادیده‌گرفتن فرمان غدیر و عهد رسول‌الله ﷺ، منشأ اصلی تفرقه، جنگ‌های داخلی، ریخته‌شدن خون‌ها (از جمله شهادت بسیاری از فرزندان فاطمه علیها السلام) و عقب‌ماندگی کنونی جهان اسلام دانسته شده است. درس اصلی برای امت اسلام، به‌ویژه جوانان، بازگشت به پیام غدیر، یعنی اطاعت از فرمان الهی در ولایت امام علی و اهل‌بیت علیهم السلام، تمسک به قرآن و عترت علیهم السلام (حدیث ثقلین) و تحقق وحدت در سایه محوریت اهل بیت علیهم السلام است. رضایت

• گواهی‌بی‌بدیل برحقانیت امامت

براساس مستندات معتبر تاریخی، یکی از گواهان و شاهدین واقعه غدیر خم، وجود حضرت زهرا علیها السلام است که در این سال و سال حجةالوداع همراه پدر گرامی خود در حج شرکت داشت و اعمال حج را در کنار پدر انجام داد؛ لذا از این جهت باید به همه مسلمانان و امت اسلام و فرقه‌های اسلامی به‌ویژه جوانان امت روشن باشد، وقتی یگانه دختر رسول خدا ﷺ به این واقعه شهادت و گواهی می‌دهد، هیچ معارضی نباید در برابر سخن حضرت فاطمه علیها السلام باشد؛ سخن فاطمه علیها السلام و احتجاج او برای همه امت گواه روشن است؛ لذا تحقیق کنند در این‌باره و مواضع حضرت فاطمه علیها السلام در قبال غدیر و سقیفه را معیار قرار دهند و جایگاه فاطمه علیها السلام را در منابع اسلامی ببینند و در استنادات پیامبر ﷺ به‌درستی از جایگاه آن‌حضرت آگاه باشند؛ سپس سخنان ایشان را مورد دقت و تحلیل قرار دهند تا به واقعیت برسند که قضیه چه بوده است؟ آیا سزاوار است، پیامبری که همه مستحبات را برای مردم یاد داده است، از این قضیه مهم غفلت نماید و برای خود جانشین انتخاب نکند؟ آیا معقول است که امت را بعد از خود گرفتار تفرقه نماید؟ آیا این وقایع خوشایند حضرت است که امت بر سر جانشینی و منصب خلافت، با هم به نزاع و درگیری گرفتار شوند؟ برای یافتن پاسخ این سؤالات باید تأمل نمایاند!

حضرت زهرا علیها السلام تمام وجود خود را برای حفظ دین فدا کرد؛ حضرت می‌دانست که آینده امت با ترک غدیر چه خواهد شد و بر این امر نگران بود که امت به‌خاطر فراموشی و نادیده‌گرفتن غدیر گمراه شود؛ به‌جهت همین نافرمانی گمراهی بزرگی برای امت خواهد بود؛ از این‌روی حضرت زهرا علیها السلام بیشترین استناد و احتجاج را به حادثه غدیر درباره دفاع از ولایت نموده‌اند؛ بیش از همه ائمه علیهم السلام به غدیر توجه نمود و تأکید کرد؛ چون غدیر مهم است و سرنوشت امت به آن پیوست کامل داشت؛ چراکه بر سر خلافت، خون‌های زیادی ریخته شده و مسلمانان به جنگ‌های طولانی و تفرقه گرفتار شدند و بسیاری از فرزندان فاطمه علیها السلام در راه حفظ دین و به‌جهت فراموشی غدیر به شهادت رسیدند.

براین اساس، حادثه غدیر دارای اهمیت فراوان برای امت اسلام است؛ لذا درباره غدیرخم و این واقعه و حدیث غدیر، هرچه نوشته و گفته شود، کم است؛ چون رجوع به غدیر و برگشت به غدیر، یعنی اطاعت از فرمان رسول‌الله ﷺ درمان تمام دردهای امت اسلام است؛ زیر پا نهادن دستور رسول‌الله ﷺ امت اسلام را گرفتار مصیبت‌های سخت نموده است که امروز نیز، شاهد این گرفتاری‌های مسلمانان هستیم که دیگران بر امت اسلام مسلط شده‌اند که همه از ناحیه فراموش نمودن و نادیده‌گرفتن حادثه غدیر است؛ قرآن به‌صراحت فرمود: «اطيعواالله واطيعو الرسول» اما امت اسلام با کبر و حسد این نافرمانی را در پیش گرفتند و هر روز بلایی بر امت نازل شده و امروز تمام عقب‌ماندگی‌های مادی و معنوی که جهان اسلام گرفتار شده، از همین ناحیه هست که پیام‌های غدیر فراموش گردید.

پیامبر ﷺ در حدیث غدیر، حقایقی بیان نمود که برای نجات و هدایت و سعادت امت لازم بود و آنچه امت اسلام به آن نیاز دارد، درک درست از غدیر است؛ محورهای مد نظر پیامبر ﷺ

در غدیر عبارت بود از:

۱.محوریت‌اهل‌بیت علیهم السلام

پیامبر اکرم ﷺ بارها مکرر به محوریت اهل بیت علیهم السلام تأکید

می‌کرد و حدیث ثقلین در همه منابع اسلامی همچون حدیث غدیر منعکس شده است و غدیر، احیاگر و متمم و ضامن حفظ حدیث ثقلین بود.

۲.وحدت‌امت اسلام

پیامبر اکرم ﷺ پس از ورود به مدینه، بین انصار و مهاجرین دو حزب بزرگ اسلام ایجاد عقد اخوت و برادری نمود؛ حتی تمام ساکنان مدینه و اهل کتاب و یهود را هم پیمان وحدت و همزیستی برقرار نمود؛ چون حضرت واقف بود که تفرقه در جامعه مانع پیشرفت و سعادت و مانع کار دعوت دین هست و امور دین و فرهنگ و تعالی در سایه وحدت و امنیت است؛ لذا حضرت به این مقوله توجه داشت که شرط اول اجرای احکام دین و هدایت مردم، آرامش و همستگی جامعه هست؛ چنانکه امیرمؤمنان علیه السلام نیز به این مقوله توجه داشت و در این راستا فرمود «... به‌خدا سوگند! هرگز فکر نمی‌کردم و به‌خاطرم خطور نمی‌کرد که عرب بعد از پیامبر ﷺ، امر امامت و رهبری را از اهل بیت علیهم السلام او بگردانند و خلافت را از من دور سازند! تنها چیزی که مرا ناراحت کرد، اجتماع مردم در اطراف فلائی بود که با او بیعت کنند. (وقتی که چنین وضعی پیش آمد) دست نگه داشتم تا میان امت جدایی نشود.

• استناد حضرت فاطمه علیها السلام به غدیر در ایام سقیفه

در همان روزهای اول که سقیفه تشکیل شد و هوس قدرت مردم را به فتنه‌ای گرد آورد، فاطمه علیها السلام به غدیر استناد نمود و این اجتماع را نامشروع خواند؛ چنانکه همه معصومین به نامشروع بودن سقیفه با وجود راه قانونی و شرعی که در غدیر خم مشخص شده بود، تصریح نموده‌اند؛ لذا از جمله معصومینی که به حدیث غدیر استناد کردند، حضرت فاطمه زهرا علیها السلام بود. روزی که عمر و اطرافیش برای بیعت گرفتن از حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام آمده بودند، خطاب به آنان فرمودند: «گویا، آنچه رسول اکرم ﷺ در روز غدیر به شما به‌موجب حکم خدای تعالی تقریر کرده، عهد گرفت؛ بلکه شرط نمود را نمی‌دانید و یا از خاطر خود، آن عهد و پیمان را فراموش شده انگاشته‌اید و شیوه تمد و مخالفت را برگزیده‌اید والله که حضرت نبی اکرم ﷺ در آن روز از شما و از اکثر امت عهد و پیمان نسبت به ولایت علی علیه السلام گرفت». «کأنکم لم تَعْلَمُوا مَا قَالَ یَوْمَ غَدِیرِخَم»؛ گویا از آنچه رسول خدا ﷺ در روز غدیر فرمود، آگاهی ندارید.

حضرت فاطمه علیها السلام به‌صراحت فرمودند: شما که علی‌بن خود خلیفه انتخاب کردید، گویا سخن رسول اکرم ﷺ در غدیرخم را نشنیدید یا پیام پیامبر ﷺ را در رابطه با علی در غدیرخم نفهمیدید و ندانستید.

• «وَاللّٰهَ لَقَدْ عَقَّدَ لَهُ یَوْمَیْذِ الْوَلَاةِ»

سوگند به خدا که رسول گرامی اسلام ﷺ در آن روز، ولایت و رهبری را به او (علی علیه السلام) پیوند زد و از مردم بیعت گرفت: «لِیُطْعَ مَئِکُم بِذَٰلِکَ مِنْهَا الرِّجَآءُ»؛ تا امید شما فرصت‌طلبان تشنه قدرت را از امامت قطع نماید. حضرت زهرا فرمودند: رسول گرامی اسلام امیرالمؤمنین علیه السلام را به ولایت پیوند زد تا امید کسانی که انتظار می‌کشیدند، بعد از رحلت نبی گرامی ﷺ خلافت را به دست بگیرند، تمام راه‌های عذر و بهانه را برای همگان بست. «وَلَکُنْکُمْ قَطْعَتْکُمُ الْأَسْتَابَ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنِ نَبِیکُمْ»؛ ولی شما رشته‌های پیوند [معنوی] میان پیامبر ﷺ و خودتان را پاره کردید.

فاطمه علیها السلام معیار رضایت الهی و رسولش معرفی شده و تأکید می‌شود که پیامبر ﷺ بارها و به‌ویژه در غدیر، به‌صراحت حضرت علی علیه السلام را جانشین خود معرفی کرده بود.

حجت‌الاسلام امیرعلی حسنلو، مدیر گروه تاریخ و سیره مرکز مطالعات و پاسخگویی به شبهات حوزه‌های علمیه، در یادداشتی به‌مناسبت عید غدیر، به موضوع «حضرت فاطمه علیها السلام و رویداد مهم غدیر» پرداخته است.

ولی با کمال تأسف شما مهاجرین و انصار و حاضرین در مجمع بزرگ غدیر، سخنان پیغمبر اکرم ﷺ را نادیده گرفتید و از میان خود، از پیش خود و برخلاف سخن رسول اکرم ﷺ که خداوند متعال درباره او فرمود: «وَمَا یُطِیْقُ عَنِ الْهَوٰی اِنَّ هُوَ الْاَوْحٰی یوحٰی»؛ و هرگز از روی هوای نفس سخن نمی‌گوید و آنچه آورده، چیزی جز وحی نیست که به او وحی شده است. خلیفه تراشیدید و انتخاب کردید. «وَاللّٰهَ حَسِیْبٌ بَیْنَنَا وَبَیْنَکُمْ فِی الدُّنْیَا وَالْآخِرَةِ»؛ این را بدانید که خداوند در دنیا و آخرت بین ما و شما داوری خواهد کرد. حضرت زهرا علیها السلام در نهایت فرمودند: من شکایت شما را به خداوند عالم می‌کنم. خداوند بهترین گواه و بهترین داور میان من و شماست.

• تأکید بر غدیر در خطبه فدکیه

حضرت فاطمه علیها السلام در این ایام مکرر به این واقعه استناد نمود و در هر فرصت چون با فاصله اندک این قضیه را نادیده گرفته و در سقیفه جمع شدند، استناد می‌کرد تا حجت را بر همگان تمام نماید؛ استناد دیگری از حضرت صدیقه طاهره علیها السلام نقل شده است که حضرت در خطبه‌ای طولانی پس از سقیفه و غصب فدک فرمود در این خطبه نیز از خدمات و ارجمندی اینار پدر در راه دین و هدایت مردم و رهایی آنها از جهالت سخنان بسیار روشنگرانه ایراد نمود؛ از جمله به واقعه غدیرخم نیز تصریح نمود و فرمود: «هَلْ تَرَکَ اَبِی یَوْمَ غَدِیرِخَمٍ لِأَخِذَ عُدْرًا»؛ آیا پدرم در روز غدیرخم، جایی برای عذرتراشی برای احدی باقی گذاشته است؟

استناد در جمع زنان انصار که به عبادت حضرت آمده بودند دگرباره فاطمه علیها السلام در بستر بیماری که برخی از زنان انصار به عبادت آمدند، به حادثه و واقعه غدیر که هزاران نفر شاهد بودند و از جمله شاهدان، زنان انصار و مهاجری بودند که در حجةالوداع شرکت داشتند، اشاره فرمود؛ لذا ایشان مکرر این واقعه را یادآوری می‌نمایند و از آنان می‌پرسند: آیا پدرم حجت را بر همه شما تمام نکرد و حق مطلب را برای همه ادا نکرد؟ در فراز دیگری که برخی مورخین نقل می‌کنند، حضرت فرمود: «أنسیتم قول رسول‌الله یوم غدیرخم: من کنت مولاة فعلی مولاة»؛ آیا قول رسول‌الله ﷺ در غدیرخم را فراموش کردید که فرمود: هرکسی من بر او ولایت دارم، علی هم بر او ولایت دارد.

چرا آن بزرگوار از حدیث ولایت که می‌فرماید: «إن علیاً منی وأنا منه وهو ولی کل مؤمن من بعدی»

• استناد حضرت فاطمه علیها السلام به واقعه غدیر در کنار قبر حضرت حمزه سیدالشهداء علیه السلام

حضرت فاطمه علیها السلام در هر فرصت، به غدیرخم استناد کرد؛ چون تکلیف خود می‌دانست تا حق را باز گوید و امت را از گمراهی نجات دهد؛ حضرت فاطمه علیها السلام پس از رحلت پدر، به زیارت قبور شهدای احد به دامنه کوه احد می‌رفت که عمویش حمزه نیز در این مکان مدفون بود و تا توان داشت، هر روز صبح به زیارت قبور شهدای احد می‌رفت؛ براساس فرمایش امام صادق علیه السلام، فاطمه علیها السلام به یکی از صحابه به‌نام محمودبن لبید که او نیز به زیارت قبر شهدای احد رفته بود، درباره غدیرخم و وصایت امام علی علیه السلام از دختر رسول‌خدا ﷺ سؤالی نمود؛ فاطمه علیها السلام سخن گفت و به این واقعه، درباره غصب حق علی علیه السلام و معرفی آن‌حضرت به‌عنوان جانشین بعد از رسول‌الله ﷺ استناد کرد.

محمدبن اسید از فاطمه علیها السلام پرسید: آیا نصی از پیامبر ﷺ درباره جانشینی علی علیه السلام قبل از وفات رسول‌الله ﷺ هست؟ فاطمه علیها السلام فرمود: تعجب می‌کنم از شما؛ مگر روز غدیر یادتان رفته است؟ او گفت: نه؛ ولی منظورم این است که چیز دیگر و سری هست که به شما گفته باشد؟ حضرت فاطمه علیها السلام فرمود: خدا را گواه می‌گیرم که فرمود: علی علیه السلام بهترین جانشینی است که برای شما انتخاب می‌کنم و او، امام و خلیفه بعد از من هست و فرزندان او (حسن و حسین علیه السلام)

شیخ صدوق علیه السلام در «خصال» پس از نقل این خبر مگوید: و هنگامی که انصار، محاجه صدیقه طاهره علیها السلام را با آنان درباره خلافت شنیدند، به آن مخذره گفتند: اگر ما پیش از آنکه با ابوبکر بیعت کنیم، این سخنان شما را شنیده بودیم، هرگز از علی به ابوبکر عدول نم‌کردیم؛ ولی فاطمه علیها السلام در پاسخ آنان فرمود: «آیا روز غدیرخم برای کسی عذری باقی گذاشت؟!»

• اتمام حجّت دیگر با یاد حدیث غدیر

حضرت زهرا علیها السلام در بحث و مناظره و در اتمام حجّت با مهاجمان به خانه ولایت باز هم از حماسه غدیرخم یاد می‌کرد و مردم را به یاد حدیث غدیر می‌آورد.

در یکی از روزهای پس از پیامبر ﷺ که مردم در کوچه، نزدیک خانه حضرت علی علیه السلام گرد آمده و تسلیم توطئه‌ها بودند، دختر رسول‌خدا ﷺ از خانه بیرون آمده و در کنار در ورودی منزل ایستاد و خطاب به مردم مهاجم در کوچه و بازار فرمود:

«لا عهد لی بقوم حضروا أسوء محضر منکم، ترکتم رسول‌الله ﷺ جنازة بین ایدینا وقطعتم امرکم فیما بینکم، لم تستأمرونا ولم تردوا لنا حقاً کانکم لم تعلموا ما قال یوم غدیرخَمَ واللّٰه لقد عقد له (علی‌بن ابی‌طالب علیه السلام) یومئذ الولاة لیقطع منکم بذالک منها الرِّجاء ولکنکم قطعتم الأسباب بینکم و بین نبیکم واللّٰه حسیب بیننا و بینکم فی الدنیا والآخره»؛ من ملتی را مثل شما نمی‌شناسم که این‌گونه عهدشکن و بدبرخورد باشند؛ جنازه رسول‌خدا ﷺ را در دست ما گذاشته رها کردید و عهد و پیمان‌های میان‌تان را بریده، فراموش نمودید و ولایت و رهبری امام علی علیه السلام و ما اهل‌بیت علیهم السلام را انکار کردید و حقّ مسلم ما را باز نگردانیدید. گویا از حادثه روز غدیرخم آگاهی ندارید؟ سوگند به خدا که رسول گرامی اسلام ﷺ در آن روز ولایت و رهبری امام علی علیه السلام را مطرح کرد و از مردم بیعت گرفت تا امید شما فرصت‌طلبان تشنه قدرت را قطع نماید؛ ولی شما رشته‌های پیوند معنوی میان پیامبر ﷺ و خودتان را پاره کردید.

این را بدانید که خداوند در دنیا و آخرت بین ما و شما داوری خواهد کرد.
• چرایی استناد مکرر فاطمه علیها السلام به غدیر
استناد فاطمه علیها السلام به غدیر مکرر است که ما همه گزارش‌ها را نیاوردیم؛ این استناد دلایلی داشت که لازم است، در پایان گفت‌وگو اشاره شود:

۱. نزدیک‌بودن حادثه غدیر با وفات رسول گرامی اسلام ﷺ بود. پیغمبر اکرم ﷺ حدیث وصایت را بیست سال قبل در سال سوم بعثت در جمع محدودی از سران قریش مطرح فرمودند. آن بزرگوار حدیث رایت را در جنگی مطرح فرمودند که عده مخصوصی شنیدند که فرمود: برجم را فردا به دست کسی می‌سپارم که خدا و رسول او را دوست می‌دارند؛ در حالی‌که هر سه خلیفه مدعی را پیامبر ﷺ قبل از علی علیه السلام فرستاد که نتوانستند، کاری را پیش بیزند

همچنین پیغمبر اکرم ﷺ حدیث خلافت را موقع رفتن به جنگ تبوک مطرح فرمودند و عده خاصی آن را شنیده‌اند؛ درحالی‌که فاصله حدیث غدیر تا رحلت نبی گرامی ﷺ هفتاد و دو روز بیشتر نیست. پس یک دلیل این است که بسیاری در غدیر حاضر بودند و نمی‌توانستند انکار نمایند.

۲. بنا به‌نقل ابن جوزی و دیگران که همه سنی هستند، جمعیت انبوهی در اجتماع بی‌مانند و بزرگ غدیرخم حضور داشتند.

آمار کسانی که در غدیر حضور داشتند و سخن نبی گرامی را شنیدند، به مرز صد و بیست هزار نفر رسید؛ یعنی صد و بیست هزار نفر قضیه غدیر را از نبی گرامی اسلام شنیدند؛ ۱۰ نابار این آمار کسانی که در غدیرخم بودند، از نود هزار تا صد و بیست و چهار هزار نفر تخمین زده شده است.^۲

۳. در قضیه حدیث غدیر، نبی گرامی اسلام، ولایتی را که خداوند عالم در قرآن کریم سوره احزاب آیه ۶ برای او تثبیت کرده و فرموده است: «الَّتِیْ اَوَّلٰی بِالْمُؤْمِنِیْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ»؛ پیامبر ﷺ نسبت به مؤمنان از خود آنها اولی است. (سوره احزاب، آیه ۶)

که «زمخشری» در کتاب «تفسیر الکشاف» دارد که: «الَّتِیْ اَوَّلٰی بِالْمُؤْمِنِیْنَ (فی کل شیء من أمور الدین والدنیا) مَنْ اَنْفُسِهِمْ».

و رسول‌الله ﷺ قبل از طرح موضوع ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام، این مطلب را مطرح کرد و از همه حاضرین اعتراف گرفت: «الَشْتُ اَوَّلٰی بِکُمْ من اَنْفُسِکُمْ»^۳ و «الَشْتُ اَوَّلٰی بِالْمُؤْمِنِیْنَ من اَنْفُسِهِمْ» آیا ولایت من بر شما از ولایت خودتان بالاتر نیست؟! «فَقُلْنَا بَلٰی یا رَسُوْلَالله» همه مردم گفتند: بله یا رسول‌الله. قال: «فَمَنْ کُنتَ مَوْلَاهُ فَعَلٰی مَوْلَاهُ»؛ حضرت فرمود: هرکسی من مولای اویم، از این پس علی مولای اوست.^۴ و «مَنْ کُنْتُ اَوَّلٰی بِه مِنْ نَفْسِیه فَعَلٰی وَلِیه»^۵.

• پی‌نوشت‌ها

۱. سی‌طین جوزی، تذکرةالخواص، ص ۵۷؛
۲. حلبی، سیرةالحلبیه، ج ۲، ص ۲۳۸؛
۳. الطبرانی، أیوالقاسم سلیمانبن أحمدبن ایوب، المعجم الکبیر، الطبعة: الثانیة، تحقیق: حمدی‌بن عبدالمجید السفّی، دارالنشر: مکتبةالزهراء علیهم السلام الموصل، ۱۴۰۴، ۱۹۸۳، ج ۵، ص ۱۹۵، ح ۱۹۵۶؛
۴. أحمدبن حنبل أبوعبدالله الشیبانی، مسند الإمام أحمدبن حنبل، دارالنشر: مؤسسه قرطبه - مصر، ج ۱، ص ۱۱۹، ح ۹۶۱؛
۵. الحافظ جلال‌الدین عبدالرحمن السیوطی، جامع‌الاحادیث (الجامع الصغیر وزوائد والجامع الکبیر)، اسم المؤلف: ج ۳، ص ۲۴۲، ح ۸۳۹۶.